

Cezary Dzierzbicki

Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0001-9604-6537

STWIERDZENIA ZASIEDZENIA NIERUCHOMOŚCI A KOSZTY POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO W BADANIACH EMPIRYCZNYCH

Wprowadzenie

W niniejszym artykule przedstawiono wyniki badań empirycznych, które miały na celu ustalenie wpływu postanowień wydawanych w typowo procesowych sytuacjach (jak np. zawieszenie postępowania, dopuszczenie dowodu, ustanawianie pełnomocnika procesowego z urzędu itd.), jak również zarządzeń przewodniczącego w ramach kierowania rozprawą (np. badanie trybu postępowania, zarządzenie przerwy, wyznaczenie rozprawy itd.) na postępowanie nieprocesowe, w szczególności orzeczenie merytoryczne dotyczące zasiedzenia nieruchomości, w zakresie:

- szybkości wydania rozstrzygnięcia co do istoty sprawy,
- wadliwości orzeczenia i prawdopodobieństwa jego wzruszenia z przyczyn formalnych,
- zasadności orzeczenia merytorycznego i formalnie kończącego sprawę (umorzenie postępowania, odrzucenie wniosku),

na wysokość kosztów i obciążenie nimi uczestników postępowania nieprocesowego.

Jedenaście spraw będących przedmiotem artykułu pochodzi z szerszych badań empirycznych, którymi objęto łącznie 127 spraw dotyczących nieruchomości, rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym. Przed sądami rejonowymi przebadano łącznie 96 spraw, przed sądami okręgowymi – 29 spraw i Sądem Najwyższym – dwie sprawy.

Dobór akurat akt z tych sądów został dokonany ze względu na możliwość przeprowadzenia badań aktowych, konieczność osobistego stawiennictwa w sądzie, a także jego reprezentatywność dla dużych i mniejszych miast, jak Żyrardów i Skierniewice, sądy warszawskie znajdują się bowiem w jednym budynku

i są położone geograficznie w samym centrum stolicy. Z tego powodu występują tam podobne rodzaje spraw ze względu na wysoką urbanizację, prowadzoną działalność gospodarczą (głównie usługowa, typowa dla stolicy) wskazują na podobieństwa, ale różna kadra pracowników uzasadnia wzięcie pod uwagę akurat tych sądów. Można bowiem zaobserwować, jakie znaczenie ma ten element przy wydawaniu orzeczeń i zarządzeń oraz bezpośrednio porównać działanie tych sądów, treść orzeczeń, zwyczaje i długość rozpoznania sprawy. Z drugiej strony warto zestawić działania podejmowane w mniejszych sądach. Aby ograniczyć wpływ sądów warszawskich, wybrano sądy położone blisko siebie: w Skierniewicach i Żyrardowie. Ponadto otaczają je tereny wykorzystywane rolniczo oraz lasy. Miasta mają podobną wielkość, znajdują się na granicy swoich województw i pozostają w tej samej apelacji łódzkiej. Zachodzą oczywiście pewne różnice w odniesieniu do Skierniewic. Sąd okręgowy, podobnie jak w sądach warszawskich, mieści się w tej samej miejscowości co sąd apelacyjny, czyli w Łodzi. Natomiast w przypadku sądu w Żyrardowie sąd okręgowy znajduje się w Płocku, a sąd apelacyjny – w Łodzi. Badania objęły nieruchomości, gdyż jest to niezwykle istotny składnik majątkowy. Zaspakajają one cele mieszkaniowe, rekreacyjne i inwestycyjne, służą do prowadzenia działalności gospodarczej, a także mogą być sposobem akumulacji kapitału. Badanie jest reprezentatywne jedynie w wymiarze lokalnym.

Metodologia badań

Metoda polegająca na analizie materiałów prawnych, jakimi są akta sądowe, wymaga niewątpliwie odwołania się do innych metod, takich jak: prawnoporównawcza, ekonomiczna analiza prawa, w tym zwłaszcza główna metoda formalno-dogmatyczna. Badania empiryczne nie mogą być wyłącznym sposobem badania prawa, jednak badania aktowe pozwalają na zebranie niezmiennych danych w zakresie praktycznego wykorzystania przepisów prawa. Trudność empirycznych badań polega na oddzieleniu informacji nieistotnych od tych najbardziej istotnych i ukazaniu ich w sposób obiektywny i przystępny dla czytelnika. Z tego powodu przyjęto plan badań, który był ściśle przestrzegany¹. Składał się on z następujących czynności:

- skonstruowanie kwestionariusza badawczego,
- wysłanie korespondencji w celu uzyskania zgody przez sądy rejonowe na udostępnienie akt sądowych we wskazanych sprawach postępowania nieprocesowego dotyczących nieruchomości,
- dostosowanie się do wymogów przedstawionych przez poszczególne sądy,

¹ A. Podgórecki, *Zarys socjologii prawa*, Warszawa 1971, s. 216–218.

- badanie i sporządzanie notatek zachowujących treść, układ poszczególnych części składowych orzeczeń i zarządzeń w sądach według sporządzonego kwestionariusza badawczego,
- szczegółowa analiza zebranych danych,
- wyciąganie wniosków szczegółowych dotyczących spostrzeżonych podobieństw i różnic w zakresie praktyki działania sądu, wpływu uczestników i innych okoliczności na orzeczone koszty,
- próba sparametryzowania danych poprzez ujęcie ich w dane liczbowe ze względu na istotne kryteria ustalone z punktu widzenia przedmiotu sprawy,
- wysunięcie ogólnych tez z badań,
- wciągnięcie tez do określonych koncepcji teoretycznych przyjmowanych w nauce prawa ogólnie i w zakresie postępowania cywilnego,
- próba publikacji wyników badań.

W celu zwięzłego przedstawienia wyników badań posłużono się liczbami, aby pokazać ich istotne cechy, nie ma bowiem możliwości ze względu na objętość badanych spraw przedstawienia ich w całości. Poza tym nie pozwala na to ochrona danych osobowych. Badanie zostało przeprowadzone na podstawie doboru losowego spraw dokonanego przez kierowników odpowiednich sekretariatów sądów rejonowych. Ten sposób jest jedynym możliwym, gdyż wyłącznie osoba uprawniona może dokonać tego wyboru w granicach spraw wskazanych we wniosku o udostępnienie akt. Badacz był związany wylosowanymi przez kierowników aktami i nie mógł ich zwrócić np. ze względu na grubość akt. Sądy rejonowe dla m.st. Warszawy, jak i Warszawy-Śródmieścia reprezentowały sądy wielkomiejskie, zaś sądy rejonowe w Żyrardowie oraz Skierniewicach – obszar mniejszych miast i otaczających ich wsi². Następnie stworzono notatki do kwestionariusza badawczego, którego pytania zamknięte i otwarte dotyczące faktów oparto na przepisach k.p.c.³ Uzyskane wyniki uogólniono, co umożliwiło wskazanie przepisów tego aktu normatywnego, które miały faktyczne zastosowanie w danej sprawie. Akta sądowe to dane oficjalne, które były już wykorzystywane w wielu badaniach empirycznych. Niniejsza metoda ma wiele zalet, do których należą stosunkowo niskie koszty przeprowadzenia badań i możliwość replikowania danych wtórnych⁴.

W doktrynie amerykańskiej zwraca się uwagę na zależność pomiędzy rozstrzygnięciami wydawanymi przez sędziów ze względu na ich płęć. Zróżnicowanie to w większości krajów Europy pojawiło się po I wojnie światowej. Ważne jest także, żeby przy badaniach empirycznych zachować elastyczność, bowiem nie wszystko można przewidzieć przed ich rozpoczęciem. Warto powołać się na ba-

² H. M. Blalock, *Statystyka dla socjologów*, Warszawa 1977, s. 14, 15, 440–442, 454–457, 465.

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2018, poz. 1360 ze zm.).

⁴ C. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań 2001, s. 122, 129–131, 268, 270–272, 335–337, 346.

dania innych osób zajmujących się badaniami nad sądownictwem. R. La Porta stwierdził „im bardziej niezależni są sędziowie w kraju, tym większą wolnością ekonomiczną cieszą się jego obywatele”⁵. Ciekawy wniosek wyprowadził też Z. Elkins: „im bardziej elastyczna konstytucja, tym bardziej prawdopodobne, że będzie zdolna dostosować się do zmieniających się okoliczności, a zatem będzie obowiązywać dłużej”⁶. Z powodu zbyt dużej ilości informacji na temat spraw o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości posłużono się metodą typologiczno-egzemplifikacyjną. Polega ona na łączeniu spraw podobnych w typy i następnie podawaniu przykładu ich reprezentującego, chyba że jest możliwe uogólnienie poszczególnych spraw za pomocą liczb, np. w zakresie długości postępowania⁷.

Badania empiryczne na orzeczeniach zostały wykorzystane również w pracach prawniczych w Polsce wraz z dołączoną do nich metodologią. Pozwoliło to m.in. stwierdzić wysoką trudność uzyskania prejudykatu umożliwiającego dochodzenie odszkodowania poprzez wniesienie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia⁸. Inną pracą w zakresie postępowania cywilnego jest analiza powództw prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, która również została oparta na metodzie empirycznej, polegającej tym razem na analizie wywiadów z przedstawicielami tego zawodu prawniczego. Badania te doprowadziły autora do stwierdzenia potrzeby uregulowania dowodu z DNA i pozostawienia możliwości wytaczania powództw przez prokuratora, jednak konieczna jest większa specjalizacja tego zawodu w zakresie postępowania cywilnego⁹. W pozostałych dziedzinach prawa także w ten sposób wykorzystano badania empiryczne, np. w zakresie analizy uzasadnień orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego czy artykułów prasowych dotyczących spraw karnych. Pierwsze z nich doprowadziły do stwierdzenia, że istnieje hierarchia zasad konstytucyjnych, a na jej szczycie stoi zasada równości¹⁰. Natomiast w sprawach karnych stwierdzono negatywny wpływ ferowania wyroków przez dziennikarzy na zaufanie społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości¹¹.

⁵ L. Epstein, A.D. Martin, *An Introduction to Empirical Legal Research*, Oxford 2014, s. 36.

⁶ *Ibidem*, s. 37.

⁷ *Ibidem*, s. 1, 19–21, 36–37, 66–67, 85–87, 107, 126.

⁸ T. Zembrzusi, *Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jako instrument dochodzenia od Skarbu Państwa naprawienia szkody wyrządzonej wydaniem orzeczenia sądowego w postępowaniu cywilnym*, „*Studia Iuridica*” 2007, nr XLVII, s. 324–325; M. Jabłoński, K. Koźmiński, *Odpowiedzialność majątkowa władzy publicznej względem obywateli. Badania empiryczne. Studia nad orzecznictwem*, Warszawa 2015, s. 42–44, 70–74.

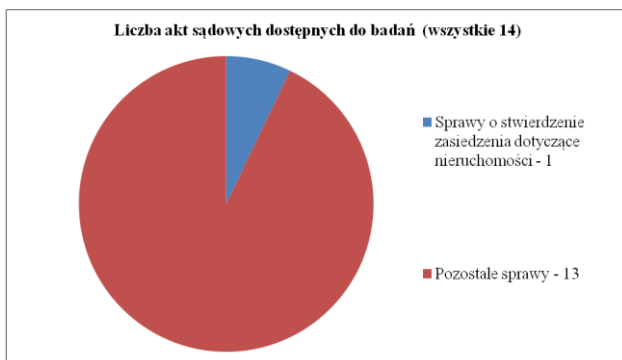
⁹ M. Kosek, *Powództwo prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego*, Warszawa 2016, s. 2–5, 405–409.

¹⁰ M. Matczak, J. Winczorek [w:] *Wykładnia konstytucji. Inspiracje, teorie, argumenty*, red. T. Stawecki, J. Winczorek, Warszawa 2014, s. 389–393, 481, 482.

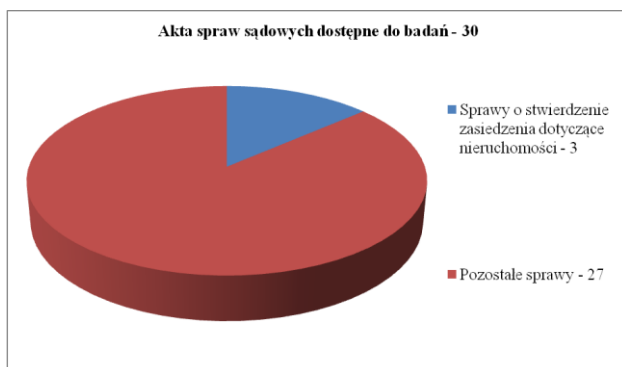
¹¹ A. Raczkowska [w:] *Prawnicy i dziennikarze – współpraca, rywalizacja, manipulacja*, red. E. Łojko, Warszawa 2013, s. 70, 73–74, 108–111.

Dane empiryczne

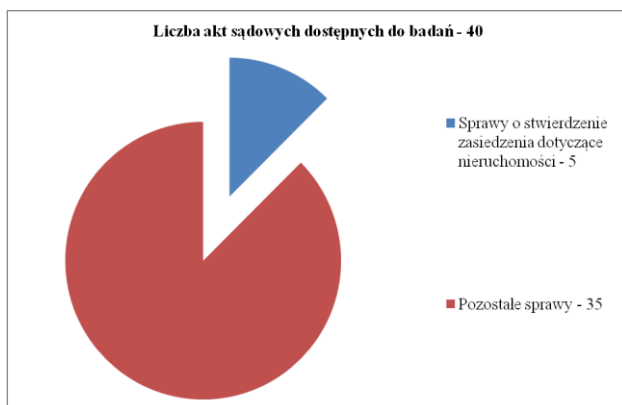
Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy

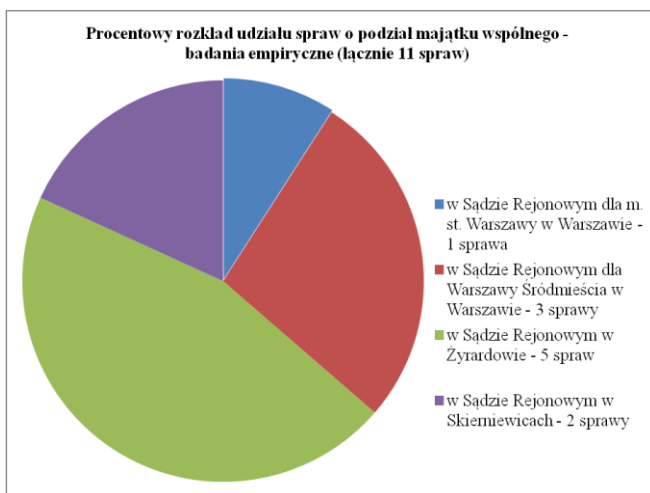
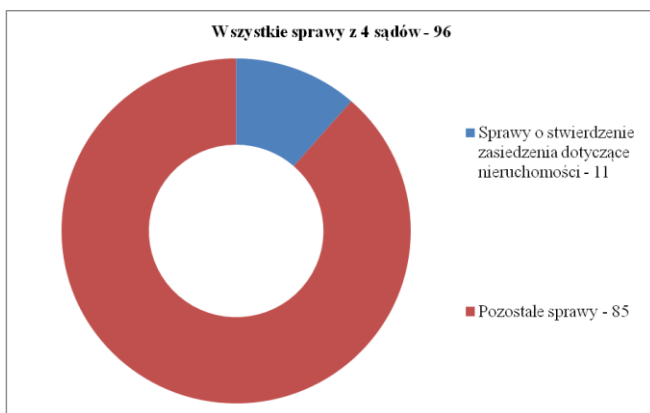
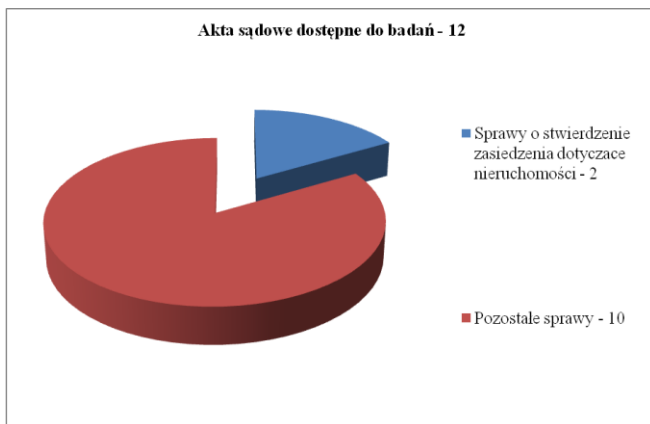
Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie

Sąd Rejonowy w Żyrardowie

Sąd Rejonowy w Skierniewicach

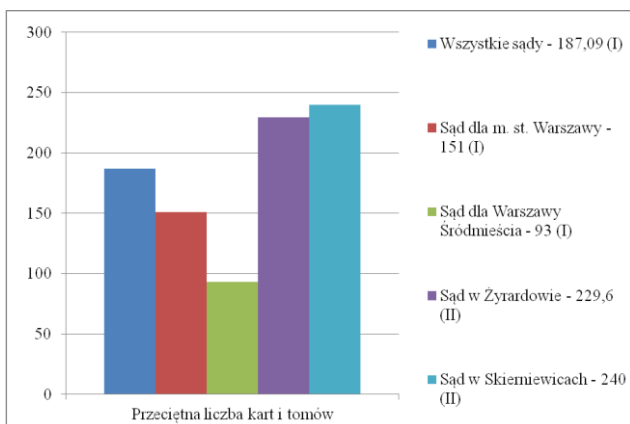

Nr sprawy i uwagi	Sąd rejonowy i ewentualnie inny sąd	Liczba sędziów i referendarzy sądowych rozpoznających sprawę	Liczba środków zaskarżenia, np. apelacji, zażaleń itd.	Liczba tomów i kart	Data wszczęcia i data zakończenia
1	2	3	4	5	6
1 (14)	dla m.st. Warszawy w Warszawie (dalej: W–M)	3 (2 mężczyzn, dalej M, i 1 kobieta, dalej K) i 0	0	I i 151	27.04.2015 – 9.01.2016 257 dni
2 (21)	dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (dalej: W–Ś)	1 (1K) i 0	0	I i 7	9.03.2013 – 27.02.2015 720 dni
3 (33)	W–Ś i Sąd Okręgowy w Warszawie (dalej: SOW)	8 (5K i 3M) i 1 (1M)	2 zażalenia	I i 167	13.11.2012 – 2.04.2015 870 dni
4 (44)	W–Ś	12 (8K i 4M) i 0	3 (1 zażalenie, 1 apelacja, 1 skarga kasacyjna)	I i 105	3.07.2015 – 22.11.2016 508 dni
5 (48)	Sąd Rejonowy w Żyrardowie (dalej: Ż)	3 (3K) i 0	0	I i 105	14.03.2013 – 13.10.2015 575 dni
6 (49)	Ż	3 (3K) i 1 (1M)	0	II i 264	14.03.2013 – 13.10.2015 943 dni
7 (50)	Ż	9 (4M i 5K) i 0	1 (1 apelacja)	III i 538	26.09.2011 – 13.01.2017 1936 dni

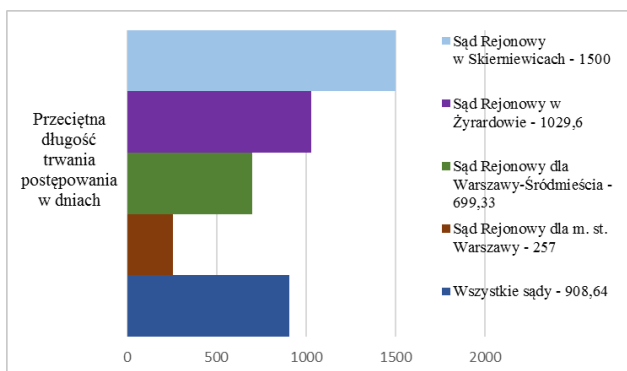
1	2	3	4	5	6
8 (51)	Ż	2 (1K i 1M) i 0	0	I i 172	22.06.2015 r., wpisano ponownie (dalej: wp) 26.11.2015 – 15.02.2016 238 dni
9 (52)	Ż	2 (2K) i 1 (1M)	0	I i 69	20.05.2014 – 23.12.2016 948 dni
10 (90)	Sąd Rejonowy w Skierniewicach (dalej: S)	4 (2K i 2M) i 0	0	I i 35	14.10.2015 – 22.09.2017 709 dni
11 (94)	S	4 (3K i 1M) i 0	0	III i 445	17.08.2010 – 24.11.2016 2291 dni

Warto podkreślić, że jak pokazują dane empiryczne, często konkretną sprawą sądową zajmuje się wielu sędziów. Niepokojący jest fakt małej liczby zaangażowanych w sprawę referendarzy sądowych lub po prostu ich brak. Wskazuje to na to, że wciąż mają zbyt małe uprawnienia, by rzeczywiście móc odciążyć sędziów w prostszych czynnościach niezwiązanych bezpośrednio z orzekaniem w sprawie. Wskazać trzeba także na przewagę kobiet będących sędziami, a mężczyzn będących referendarzami sądowymi. Dominują sprawy jednotomowe. Tylko w jednym przypadku sprawa miała dwa tomy, a w dwóch przypadkach – trzy tomy. Objętość sprawy jest niewątpliwie związana z długością trwania postępowania (zilustrowanego za pomocą poniższych wykresów) i pojawiającymi się w jego toku problemami prawnymi. Średnia trwania postępowania w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy jest krótsza, gdyż wynosi 257 dni, a w Sądzie Rejonowym dla Warszawy-Śródmieścia – 699,33 dnia, w Sądzie Rejonowym w Żyrardowie – 1029,6 dnia i w Sądzie Rejonowym w Skierniewicach – 1500 dni. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że w mniejszych miastach były rozpoznawane bardziej skomplikowane i złożone sprawy, na co wskazuje wykres dotyczący przeciętnej liczby kart i tomów. Najwięcej uczestników brało udział w sprawach w Sądzie Rejonowym w Skierniewicach – średnio aż 19,5 osoby, zaś w Sądzie Rejonowym dla Warszawy-Śródmieścia – już tylko trzy osoby. Zaskakująca jest różnica między przeciętną liczbą osób rozpoznających sprawy w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy (3 sędziów na sprawę) i Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia (7 sędziów na sprawę) pomimo faktu, iż mieszczą się one w tym samym budynku.

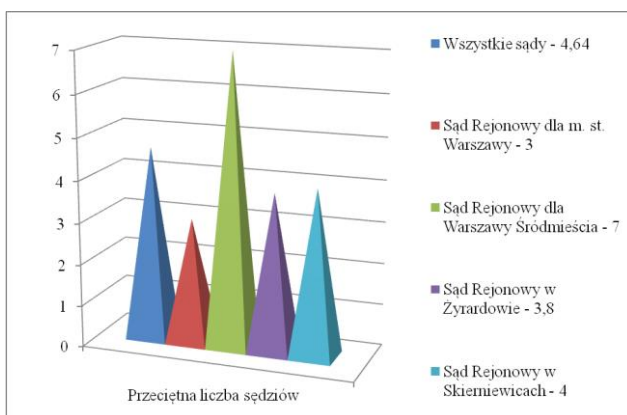
Przeciętna liczba kart i tomów

Długość trwania postępowania w dniach

Przeciętna liczba sędziów

Dla ukazania działań podejmowanych w toku postępowania przez uczestników i sąd sporządzono także tabelę.

Nr sprawy	Wszczęta z wniosku i liczba uczestników	Liczba postanowień i liczba zarządzeń	Liczba rozpraw i liczba posiedzeń	Rodzaj i przeznaczenie nieruchomości	Sposób zakończenia postępowania
1	kobiety (dalej: K) i 7	7 i 9	2 i 7	Zabudowana działka (dalej: ZD) i mieszkalne (dalej: M)	Postanowienie co do istoty sprawy (dalej: PC) uwzględnienie wniosku w całości (dalej: uwzględnienie)
2	K i 4	0 i 3	0 i 2	Nie można ustalić	Zarządzenie o zwrocie wniosku z uzasadnieniem
3	K i 3	11 i 18	1 i 16	Lokal garażowy i usługowe (dalej: U)	Postanowienie o umorzeniu postępowania w związku z niepodjęciem zawieszonego postępowania (dalej: PUNZ)
4	K i 2	5 i 14	0 i 15	Budynek i M	PC (oddalenie)
5	Skarbu Państwa i 4	7 i 10	4 i 11	Grunt (dalej: G) i leśne, rolne (dalej: R) (na pastwiska)	PC (uwzględnienie w części, w pozostałej części oddalenie)
6	Mężczyzny (dalej: M) i 10	13 i 13	5 i 12	G i M	PC (oddalenie)
7	K i 4	26 i 47	9 i 44	ZD i M, R	PC (uwzględnienie)
8	M, K i 8	13 i 25	2 i 17	G i R	PC (oddalenie)
9	Gmina i 3	3 i 13	2 i 12	ZD i U	PC (oddalenie)
10	M, K i 8	1 i 10	0 i 10	G i R	Postanowienie o odrzuceniu wniosku
11	M i 31	26 i 49	10 i 42	ZD i M, R	PC (uwzględnienie)

Badania pokazały, że w większości przypadków to kobiety inicjują postępowanie o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie, składając wniosek do sądu. Nastąpiło to aż pięć razy. W tych sprawach zdarza się, iż wniosek składa łącznie kilku wnioskodawców (dwie sprawy). Na rozstrzygnięcie mają też wpływ wcześniejsze postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, które załączane są do akt. Są one niezbędne do wykazania następstwa procesowego o charakterze ogólnym i *mortis causa*, jak również wywołują skutki z art. 176 k.c.¹² w zakresie doliczenia okresu posiadania poprzednika. Warto zwrócić uwagę, że nie dochodzi tu do dziedziczenia posiadania¹³. Doliczenie posiadania następuje z urzędu, a sąd nie jest związany w tym zakresie żądaniem wniosku¹⁴. Na ogół liczba zarządzeń wydawanych przez przewodniczącego przekracza liczbę postanowień. Przeważają także posiedzenia jawne i niejawne nad rozprawami. Badanie pokazało też zróżnicowanie rodzajów nieruchomości i ich przeznaczenia. Najwięcej było rozstrzygnięć merytorycznych, aż w ośmiu sprawach, w tym cztery oddalenia wniosku i trzy uwzględnienia w całości. Po jednym razie zostało wydane: zarządzenie o zwrocie wniosku, postanowienie o umorzeniu postępowania i postanowienie o odrzuceniu wniosku.

Warto również w związku z tym zaproponować ograniczenie stosowania w protokole zwrotu „posiedzenie jawne” na rzecz „rozprawy”. Nie każde posiedzenie jawne jest rozprawą, natomiast każda rozprawa jest posiedzeniem jawnym. Posiedzenia jawne dzielimy na rozprawy oraz inne, np. dla przeprowadzenia dowodu przed sądem wezwanym zgodnie z art. 238 k.p.c.¹⁵ Poza tym może to później spowodować trudności przy zawieraniu ugody w warunkach art. 79 ust. 1 pkt 1 lit. h u.k.s.c.¹⁶, bowiem dla zastosowania tego przepisu kluczowe jest ustalenie, czy została wywołana sprawa na posiedzenie wyznaczone na rozprawę, czy nie¹⁷. W pierwszym wypadku należy wnioskodawcy zwrócić jedynie połowę opłaty sądowej, zaś w drugim – całą. Jest zatem oczywiste, że wnioskodawca będzie twierdził, że posiedzenie jawne nie jest rozprawą. Problem ten wystąpił we wszystkich badanych sądach. Trzeba podkreślić, że w postępowaniu nieprocesowym do rozpoznania sprawy mogą być wyznaczane jedynie rozprawy

¹² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2019, poz. 1145).

¹³ E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2018, s. 583.

¹⁴ Postanowienie SN z dnia 20 lutego 2013 r., sygn. III CSK 156/12, Legalis.

¹⁵ J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2016, s. 336; H. Pietrzowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2014, s. 452.

¹⁶ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2019, poz. 785 ze zm.).

¹⁷ Postanowienia SN: z dnia 18 lutego 1982 r., sygn. IV CZ 15/82, OSPiKA 1983, nr 1, poz. 6; z dnia 3 maja 1984 r., sygn. IV PZ 37/84, OSNCP 1985, nr 2–3, poz. 32; uchwała SN z dnia 29 marca 1994 r., sygn. III CZP 32/94, OSNCP 1994, nr 10, poz. 189.

i posiedzenia niejawne¹⁸. Oczywiście posiedzenia jawne mogą być przeprowadzane, ale w innym celu, np. wysłuchania uczestników albo ogłoszenia postanowienia co do istoty sprawy zgodnie z art. 326 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.¹⁹ Przepis art. 79 ust. 1 pkt 1 lit. h u.k.s.c. budzi wątpliwości także w zakresie tego, czy dotyczy ugody sądowej, czy również ugody pozasądowej. Wykształciły się dwa odmienne poglądy w piśmiennictwie i orzecznictwie. Ostatecznie uznano, że niniejszy przepis dotyczy wyłącznie ugody zawartej przed sądem i mediatorem²⁰.

Trzeba zwrócić uwagę, że w czwartej sprawie postanowienie co do istoty sprawy wydano na posiedzeniu niejawnym, co było możliwe na podstawie art. 514 § 2 k.p.c. Ten przepis stanowi wyjątek od obowiązku stosowania art. 608 k.p.c. i rozpoznania sprawy na rozprawie. Oddalenie wniosku na posiedzeniu niejawnym w tej sytuacji jest dopuszczalne, gdyż już z treści wniosku wynikał oczywisty brak uprawnienia wnioskodawcy²¹. Dotyczy to zatem oczywistego braku legitymacji wnioskodawcy, który wynika z treści wniosku i ewentualnie z załączonych do niego dokumentów. W wypadku oddalenia wniosku na posiedzeniu niejawnym wnioskodawcy należy doręczyć postanowienie wraz z uzasadnieniem oraz pouczeniem o sposobie i terminie wniesienia apelacji²². Tym samym przepis art. 514 § 2 k.p.c. umożliwił szybkie zakończenie postępowania, którego bezcelowość była od początku niewątpliwa. Nie wzywa się także w tym wypadku osób zainteresowanych do udziału w sprawie zgodnie z art. 510 § 2 k.p.c.²³ Jednak w razie złożenia apelacji przez wnioskodawcę wraz z jej odpisem doręcza się zainteresowanym również odpis postanowienia o oddaleniu wniosku na posiedzeniu niejawnym²⁴. Z tego powodu jest to orzeczenie co do istoty sprawy, na które zgodnie z art. 518 k.p.c. tylko wnioskodawcy przysługuje apelacja²⁵. Podobnie apelacja i odrzucenie skargi kasacyjnej nastąpiło na posiedzeniu niejawnym w tej sprawie.

¹⁸ Uchwała SN z dnia 21 czerwca 1966 r., sygn. III CZP 47/66, OSNCP 1967, nr 1, poz. 7 z glosą J. Jodłowskiego, „Państwo i Prawo” 1967, z. 8–9, s. 430; postanowienie SN z dnia 18 kwietnia 2013 r., sygn. III CZP 10/13, OSNC – ZD 2014, nr B, poz. 23.

¹⁹ J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz*, t. IV: *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 73.

²⁰ Uchwała SN z dnia 23 lutego 2018 r., sygn. III CZP 88/17, „Biuletyn Sądu Najwyższego” 2018, nr 2 s. 7; P. Feliga [w:] *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych Komentarz*, Warszawa 2019, s. 653–657.

²¹ Orzeczenie SN z dnia 4 kwietnia 1957 r., sygn. 3 CR 588/56, OSN 1958, nr 4, poz. 100.

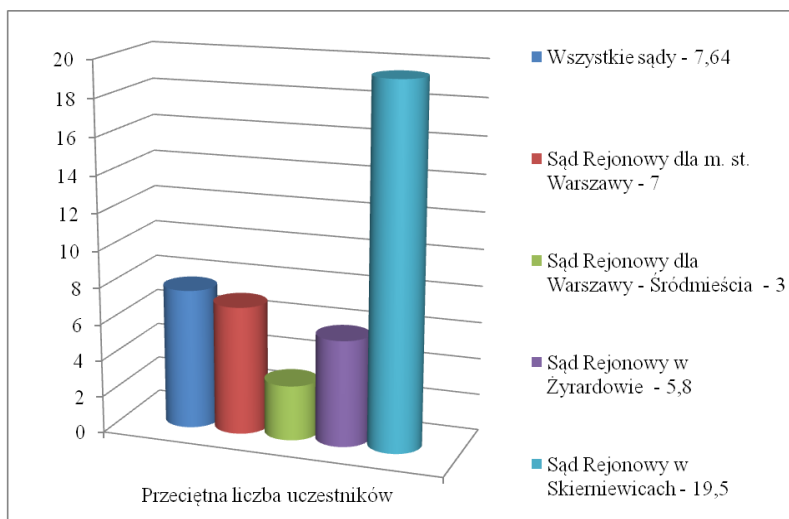
²² A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 1015, 1016.

²³ J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz*, t. IV: *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 77, 78.

²⁴ Uchwała SN z dnia 7 czerwca 1967 r., sygn. III CZP 41/67, OSNCP 1967, nr 11, poz. 200 z notką J. Klimkowicza, OSPiKA 1968, z. 2 poz. 31 oraz omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd Orzecznictwa*, „Państwo i Prawo” 1968, z. 7, s. 137.

²⁵ P. Telenga [w:] A. Jakubecki, J. Bodio, T. Demendecki, O. Marcewicz, M.P. Wójcik, *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–729*, Warszawa 2017, s. 887.

Przeciętna liczba uczestników

Koszty

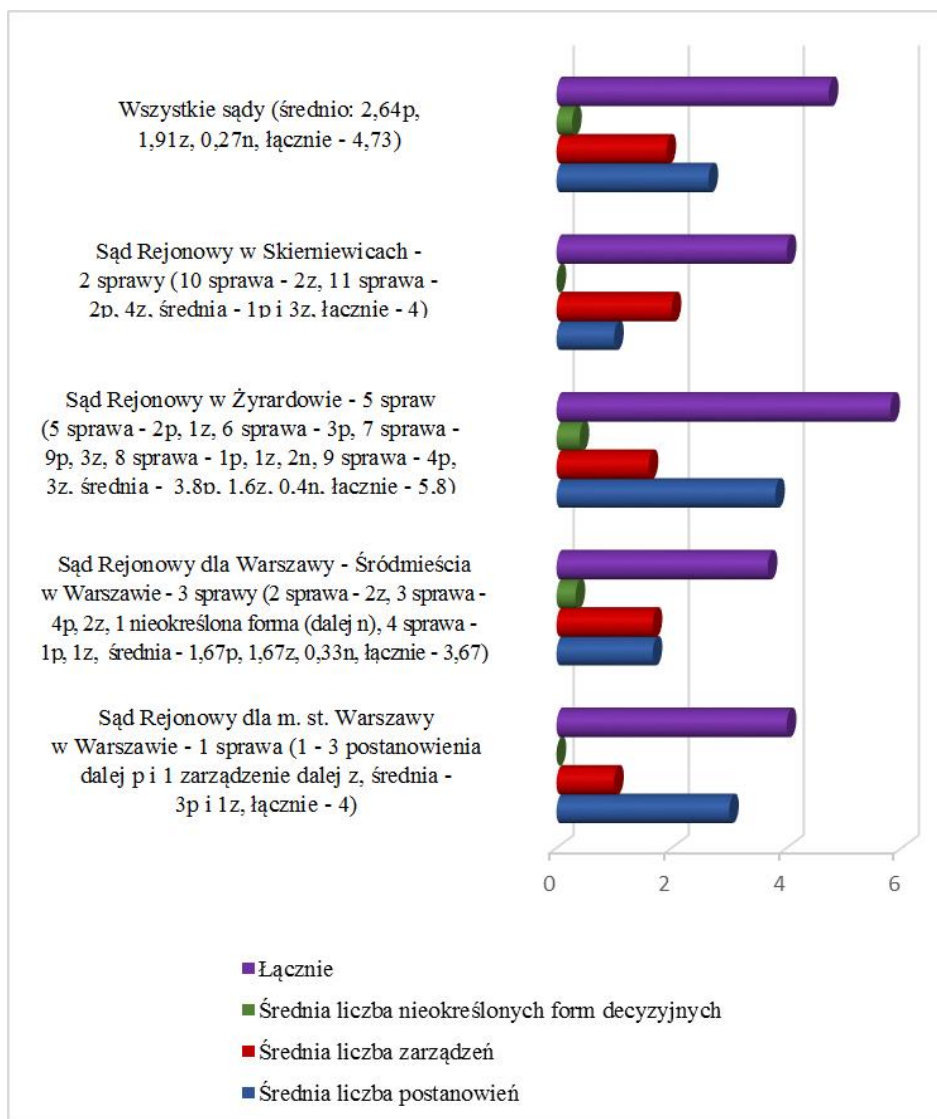
Regulacje związane z kosztami postępowania	Liczba zastosowań w poszczególnych sprawach
1. Każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie zgodnie art. 520 § 1 k.p.c.	sprawa 1 (14) karta (dalej: k.) 141p (postanowienie dalej: p) (1p) sprawa 7 (50) k. 390p (z nakazem zwrotu wydatków postępowania pokrytych tymczasowo ze środków budżetowych Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego, od wnioskodawców i uczestników po 3182,21 zł), 502pa (w związku z apelacją, dalej: a) (brak wyraźnego określenia zasady z art. 520 k.p.c., ale oddalenie wzajemnych wniosków apelacji wnioskodawców i uczestników o zasądzenia kosztów od przeciwnika w sprawie) (1p, 1pa) sprawa 8 (51) k. 157p (w tym zwrócono niewykorzystaną zaliczkę w kwocie 1000 zł) (1p) sprawa 9 (52) k. 45p (z nakazem zwrotu przez wnioskodawcę Skarbowi Państwa tymczasowo poniesionych wydatków w kwocie 738 zł) (1p) sprawa 11 (94) k. 432p (z nakazem zwrotu solidarnie od wnioskodawcy i uczestniczki wydatków poniesionych przez Skarb Państwa w kwocie 87,80 zł) (1p)

2.łożenie przez sąd na uczestnika, którego wnioski zostały oddalone lub odrzucone, obowiązku zwrotu kosztów postępowania poniesionych przez innego uczestnika, gdy interesy uczestników są sprzeczne oraz odpowiednio gdy uczestnik postępował niesumienne lub oczywiście niewłaściwie zgodnie z art. 520 § 3 k.p.c.	sprawa 6 (49) k. 239p (od wnioskodawczyni na rzecz uczestniczki kwotę 1234 zł) (1p) sprawa 7 (50) k. 390p (z nakazem zwrotu wydatków postępowania pokrytych tymczasowo ze środków budżetowych Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego, od wnioskodawców i uczestników po 3182,21 zł), 502p (brak wyraźnego określenia zasady z art. 520 k.p.c., ale oddalenie wzajemnych wniosków apelacji wnioskodawców i uczestników o zasądzenia kosztów od przeciwnika w sprawie) (2p)
3. Orzeczenie przez sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie o poniesionych tymczasowo przez Skarb Państwa wydatkach, stosując odpowiednio przepisy art. 113 zgodnie z art. 83 ust. 2 u.k.s.c.	sprawa 7 (50) k. 390p (od wnioskodawców i uczestników po 3182,21 zł) (1p) sprawa 9 (52) k. 45p (od wnioskodawcy 738 zł) (1p) sprawa 11 (94) k. 432p (solidarnie od wnioskodawcy i uczestniczki wydatków 87,80 zł) (1p)
4. Wydanie postanowienia o zwolnieniu od kosztów sądowych na podstawie art. 100 ust. 2 u.k.s.c.	sprawa 3 (33) k. 26pr (referendarz sądowy, dalej: r) (1pr)
5. Zwolnienie częściowe od kosztów sądowych, a także jego sposób poprzez zwolnieniu od poniesienia albo ułamkowej lub procentowej ich części, albo określonej ich kwoty, albo niektórych opłat lub wydatków lub przyznanie zwolnienia co do pewnej części roszczenia lub co do niektórych roszczeń dochodzonych łącznie; zgodnie z art. 101 u.k.s.c.	sprawa 6 (49) k. 104pr (ponad kwotę 600 zł) (1pr)
6. Oddalenie wniosku o zwolnienie od uiszczenia kosztów art. 107 u.k.s.c.	sprawa 6 (49) k. 104poddczr (w pozostałej części oddalenie, dalej: oddcz) (1poddczr)
7. Zarządzenie stosownego dochodzenia, jeżeli na podstawie okoliczności sprawy lub oświadczeń strony przeciwnej sąd powziął wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych lub z niego korzystającej na podstawie art. 109 u.k.s.c.	sprawa 3 (33) k. 55p (1p)
8. Cofnięcie zwolnienia od kosztów sądowych, jeżeli okazało się, że okoliczności, na podstawie których je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć, i obciążenie obowiązkiem ich uiszczenia w całości lub części stosownie do zmiany, jaka nastąpiła w jej stosunkach (art. 110 u.k.s.c.)	sprawa 3 (33) k. 54 p (1p)

9. Oddalenie i odrzucenie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego na podstawie art. 117² k.p.c.	sprawa 3 (33) k. 54podd (oddalenie, dalej: odd) (1p)
10. Wezwanie przez przewodniczącego strony, pod rygorem zwrócenia pisma, do poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia go w terminie tygodniowym (dla mieszkających za granicą nie krótszy niż miesiąc), jeżeli pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych lub jeżeli od pisma nie uiszczono należnej opłaty. Po bezskutecznym upływie terminu przewodniczący zwraca pismo stronie w formie zarządzenia zgodnie z art. 130 § 1–2 k.p.c.	sprawa 1 (14) k. 135p (oddalono wniosek o zarządzenie zwrotu wniosku) (1p) sprawa 2 (21) k. nienumerowana z (zarządzenie, dalej: z) (m.in. uiszczenie opłaty), 3zzw (zwrot wniosku dalej zw. z uzasadnieniem) (m.in. brak uiszczenia opłaty) (1z, 1zzw) sprawa 3 (33) k. nienumerowana z (wezvano do złożenia oświadczenia o stanie rodzinnym majątku, dochodach i źródłach utrzymania), 55n (nieoznaczona forma, dalej: n) (brak załączników), 122zz (braki zażalenia, dalej: ż) (brak uiszczenia opłaty) (1z, 1zz, 1n) sprawa 4 (44) k. 76zz (brak złożenia pełnomocnictwa) (1zz) sprawa 5 (48) k. 2z (zwrócono opłatę – ze względu na zwolnienie Skarbu Państwa od kosztów sądowych, wezwanie do podania NIP) (1z) sprawa 7 (50) k. 415za (w związku z wniesioną apelacją, dalej: a) (złożenie jednego odpisu apelacji), 424za (wezwanie do uiszczenia 2000 zł z tytułu opłaty od apelacji) (2za) sprawa 8 (51) k. 60nx2 (wezwanie do złożenia odpisów pisma oraz podpisania pisma) (2n) sprawa 10 (90) k. 13z (nie zawierało rygору zwrotu wniosku, wezwanie do odpowiedzi, czy pismo jest nowym wnioskiem, czy zażaleniem), 19zzw (1z, 1zzw) sprawa 11 (94) k. 1z (uiszczenie opłaty od wniosku w kwocie 2000 zł oraz złożenie odpisu księgi wieczystej), 22z (złożenie odpisu księgi wieczystej, podanie danych personalnych następców prawnych oraz odpowiedniej liczby odpisów wniosku wraz z załącznikami), 61z (wezwanie do złożenia 5 odpisów wniosku wraz z załącznikami) (3z)

11. Zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pisma wniesionego przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, które nie zostało należycie opłacone, bez wezwania o uiszczenie opłaty, jeżeli pismo podlega opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu zgodnie z art. 130² k.p.c.	sprawa 9 (52) k. 12zzwr (z uzasadnieniem) (referendarz sądowy, dalej: r) (1zzwr)
12. Zobowiązanie uczestnika postępowania nieprocesowego do wniesienia zaliczki na podstawie art. 130⁴ k.p.c.	sprawa 1 (14) k. 76z (1800 zł) (1z) sprawa 5 (48) k. 53p (2 wnioskodawców po 800 zł na poczet ogłoszeń) (1p) sprawa 7 (50) k. 156p (po 3500 zł), 302p (po 3000 zł) (2p) sprawa 8 (51) k. 10z (2 wnioskodawców po 1000 zł na poczet ogłoszenia) (1z) sprawa 9 (52) k. 23p (wnioskodawca w kwocie 800 zł na poczet ogłoszenia) (1p)
13. Wynagrodzenie dla kuratora do doręczenia ustanowionego na wniosek osoby zainteresowanej przez sąd orzekający zgodnie z art. 143 k.p.c. w zw. z art. 5 ust. 1 pkt 3 u.k.s.c.	sprawa 1 (14) k. 141p (2214 zł wynagrodzenie adwokata, 1800 zł z zaliczki, 414 zł tymczasowo ze środków Skarbu Państwa z równoczesnym nakazaniem poboru od wnioskodawczyni w postanowieniu co do istoty sprawy) (1p)
14. Wynagrodzenie biegłego zgodnie z art. 288 k.p.c. w zw. z art. 89 u.k.s.c.	sprawa 7 (50) k. 163p (geodecie 5873,89 zł), 320p (geodecie 10 493,53 zł, tymczasowo pokryte w zakresie kwoty 490,53 zł z sum budżetowych Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego, gdyż zaliczki nie wystarczyły) (2p)
15. Wynagrodzenie za dojazd do miejsca oględzin nieruchomości	sprawa 11 (94) 393z (wynagrodzenie na taxi w kwocie 72 zł) (1z)
16. Wydatki w postaci kosztów ogłoszeń zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 7 u.k.s.c. w zw. z art. 609 § 2 k.p.c.	sprawa 5 (48) k. 74p (zwrot kosztów ogłoszenia w prasie 1333,32 zł, z zaliczki 800 zł, 533,32 zł poniesione tymczasowo z funduszy Skarbu Państwa – Kasy Sądu Rejonowego) (1p) sprawa 9 (52) k. 35p (738 zł za dokonanie ogłoszenia w prasie) (1p)
17. Zarządzenie ściągnięcia kosztów	7 (50) k. 523z (1z), 9 (52) k. 60z, 63z (2z)
18. Zwrócono koszty postępowania	4 (44) k. 93p (przy skardze kasacyjnej) (1p)

**Średnia liczba zastosowanych regulacji związanych z kosztami
w sprawach o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości
przy uwzględnieniu formy rozstrzygnięcia**

Średnia liczba zastosowanych przepisów o kosztach postępowania nieprocesowego o stwierdzenie zasiedzenia nie jest duża, gdyż jest to osiemnaście regulacji. Ich zastosowanie jest jednak zależne od okoliczności sprawy lub działań uczestników i ich pełnomocników procesowych, a nie tylko od sędziów. Trzeba zauważyć, że w większości spraw sąd orzeka, iż uczestnicy nie

ponoszą kosztów postępowania zgodnie z art. 520 § 1 k.p.c. Dotyczy to aż sześciu postanowień. Postanowień wydawanych w oparciu o art. 520 § 3 k.p.c. było zaledwie trzy. Zgodnie z poglądami doktryny nie ma możliwości zastosowania art. 520 § 2 k.p.c. w przypadku oddalenia lub odrzucenia wniosku przy sprzeczności interesów uczestników. W sprawach o nabycie własności przez zasiedzenie występuje wyraźna kontradycja co do oczekiwanego wyniku sprawy, gdyż wnioskodawcy zależy na uwzględnieniu wniosku, a uczestnikowi na jego oddaleniu²⁶. Powodem braku odstąpienia od zasady określonej w art. 520 § 1 k.p.c. może być konieczność szerszego uzasadnienia swojego rozstrzygnięcia, a nie tylko odwołania się do wyniku sprawy²⁷. Tylko w sześciu na jedenaście badanych sprawach sąd zdecydował, według jakiej zasady z art. 520 k.p.c. uczestnicy ponoszą koszty postępowania nieprocesowego. Brak jest podstaw do pomijania orzeczenia o kosztach, gdyż sąd powinien w tym przedmiocie orzec z urzędu²⁸.

Materiał badawczy pozwala również skrytykować wielokrotne zwracanie się przez sąd o usunięcie braków formalnych pism, co wywołuje przedłużenie postępowania i podnosi jego koszty. Należy postulować w tym zakresie w jednym zarządzeniu wzywanie do uzupełnienia braków formalnych, jeżeli jest to tylko możliwe. Zastosowanie art. 79 ust. 1 pkt 1 lit. b jest zależne od pracy sądu i biorąc pod uwagę zebrany materiał badawczy, jest mało prawdopodobne, aby sąd zwrócił opłatę przy odrzuceniu wniosku w krótkim terminie bez uprzedniego pisma wnioskodawcy. Trzeba zauważyć, że zdarza się, że od razu nie zostaną wykryte przeszkody procesowe, wnioskodawca zostanie wezwany do uzupełnienia braków i dopiero później zostanie odrzucony wniosek. Taki błąd wpływa na koszty ponoszone przez sąd, ale i przez wnioskodawcę. Warto też postulować, żeby sądy nie zwracały fizycznie wniosku w razie wniesienia brakującej opłaty sądowej po upływie 7 dni na jej uzupełnienie, tylko rejestrowały go pod nową sygnaturą akt. W ten sposób dotychczasowy wniosek będzie uznawany za wniesiony z chwilą uiszczenia opłaty sądowej, w poprzedniej zaś sprawie zostanie wydane przez przewodniczącego zarządzenie o zwrocie wnioskowi bez jego fizycznego zwrotu²⁹. W ten sposób uniknie się ponoszenia zbęd-

²⁶ J. Gudowski [w:] *T Kodeks postępowania cywilnego Komentarz*, t. IV: *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 133, 134; A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 1032; postanowienie SN z dnia 26 lipca 2012 r., sygn. II CZ 86/12, Legalis; postanowienie SN z dnia 20 maja 2011 r., sygn. III CZ 27/11, Lex nr 846595.

²⁷ Postanowienie SN z dnia 10 lutego 2012 r., sygn. II CZ 159/11, Legalis.

²⁸ Postanowienie SN z dnia 9 grudnia 1999 r., sygn. III CKN 497/98, OSNC 2000, nr 6, poz. 116; J. Górski, *Orzekanie o kosztach postępowania nieprocesowego* [w:] *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. I, Warszawa 2011, s. 184.

²⁹ Wyrok SN z dnia 8 sierpnia 1991 r., sygn. II CR 709/90, Legalis; wyrok SN z dnia 24 czerwca 1970 r., sygn. II CR 263/70, Legalis.

nych kosztów przez sąd, ale i przez wnioskodawcę. W siedemnastu przypadkach w badanych sprawach wnioskodawcy i uczestnicy postępowania wzywani byli do uzupełnienia braków formalnych pism procesowych lub nastąpił zwrot wniosku. Z tego powodu należy postulować zwiększenie pomocy prawnej udzielanej z urzędu.

Bardzo pozytywnie należy ocenić nowy, dodany przepis art. 47² k.p.c. przyznający kompetencję asystentom sędziego do wydawania zarządzeń, których jest najwięcej w toku postępowania. Wśród nich będą się mieścić wezwania do uiszczenia opłat. Asystent sędziego nie będzie mógł wydać zarządzenia o zwrocie pisma procesowego. Od zarządzeń asystenta sędziego będzie przysługiwać zastrzeżenie rozpatrywane przez przewodniczącego. Przewodniczący będzie kontrolował prawidłowość zarządzeń wydawanych przez asystenta sędziego. Ta zmiana może odciążyć przepracowanych sędziów i mieć wpływ na obniżenie kosztów postępowania. Liczba wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych w całości lub w części nie jest wysoka. Przy rozpoznawaniu ich zapadają różne rozstrzygnięcia, a w toku postępowania doszło raz do wszczęcia dochodzenia z art. 109 u.k.s.c., co świadczy o braku nadużywania tych przepisów w toku postępowania.

Po nowelizacji nadużycie prawa procesowego, o którym mowa w nowym art. 4¹ k.p.c., będzie sankcjonowane poprzez skazanie na grzywnę w zakresie podwyższenia zwrotu wniosku czy w zakresie podwyższenia stopy należnych odsetek stosownie do art. 226² k.p.c. Decyzje dotyczące stosowania tych sankcji podlegają dyskrecjonalnej władzy sędziego³⁰. Wydaje się jednak w świetle badań empirycznych, że sankcje, o których mowa w tym przepisie, nie będą często stosowane, lecz będą bardzo przydatne w skrajnych przypadkach, gdy któryś z uczestników przyjmie taką strategię procesową. Wprowadzono także przepis art. 156¹ k.p.c., który nakłada na sędziego obowiązek pouczenia o prawdopodobnym wyniku sprawy i w konsekwencji o kosztach postępowania. Może to skłaniać do z jednej strony dobrowolnego cofania powództwa lub zawierania ugody przed wydaniem postanowienia co do istoty sprawy albo z drugiej strony – do zgłaszania nowych twierdzeń lub dowodów. Przepis ten realizuje zasadę lojalności sądu wobec uczestników postępowania³¹.

Słusznie po nowelizacji nie zostały podniesione opłaty sądowe w sprawach o zasiedzenie i wynoszą nadal 2000 zł zgodnie z art. 40 u.k.s.c., gdyż utrudniałyby to dostęp do sądu. Nie można jednak tych opłat sądowych obniżać. Skrytykować trzeba wprowadzenie opłat od uzasadnień, które już w badanych sprawach nie były często sporządzane. Na skutek wejścia w życie art. 25b u.k.s.c. za uzasadnienie trzeba będzie zapłacić 100 zł. Ideą tego przepisu jest zminimalizo-

³⁰ S. Jaworski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian*, Warszawa 2019, s. 3.

³¹ *Ibidem*, s. 102.

wanie przypadków, w których wnioski o uzasadnienie jedynie zajmują czas składu orzekającego, a nie będą skutkować złożeniem środka zaskarżenia przez składającego wniosek o uzasadnienie. Tym samym jeżeli wnioskujący złoży skutecznie ten środek, wniosek będzie w rzeczywistości nieodpłatny wobec rozliczenia tej opłaty w ramach opłaty od środka zaskarżenia³². Ustawodawca jednak nie dostrzega faktu, że często istnieje potrzeba zapoznania się z uzasadnieniem, by stwierdzić, czy sąd nie dopuścił się naruszenia prawa. Poza tym ważne są też argumenty użyte w nim, które mogą spowodować, że początkowy zamiar złożenia środka zaskarżenia nie będzie wykonany, bo wnioskodawca lub uczestnik uzna, że postanowienie co do istoty sprawy jest zasadne. Uzasadnienie spełnia bardzo ważną funkcję wychowawczą i edukacyjną społeczeństwa, pokazując tok myślenia sędziego. Poza tym wiele z nich wydawanych było z urzędu, co w obecnym stanie prawnym wywoła problemy interpretacyjne związane z faktem, czy można aktualnie wydać uzasadnienie z urzędu. Warto podkreślić, że w badanych sprawach często były one wydawane. Zdarzały się jednak przypadki, gdzie w analogicznych sytuacjach nie wydawano uzasadnienia z urzędu, tylko same postanowienia, co oczywiście odciąża sąd, jednak jest niekorzystne dla uczestników postępowania.

Na obniżenie kosztów będzie również miało wpływ przesunięcie ciężaru odrzucenia apelacji na skutek braków formalnych wyłącznie na sąd drugiej instancji oraz rozszerzenie stosowania poziomego zażalenia zgodnie z dodanym art. 394^{1a} k.p.c. i art. 394² k.p.c. Z kolei art. 511² k.p.c. wprowadzony ostatnią nowelizacją przewiduje możliwość fakultatywnego nałożenia przez sędziego obowiązku wniesienia odpowiedzi na wniosek oraz wyznaczenia posiedzenia przygotowawczego. Z przeprowadzonych badań empirycznych wynika, że według poprzednio obowiązujących przepisów rygor złożenia odpowiedzi na wniosek został nałożony w czterech sprawach na jedenaście badanych, przy wydaniu pięciu zarządzeń i jednego postanowienia. Można zatem przypuszczać, iż obligatoryjna odpowiedź na wniosek i posiedzenie przygotowawcze będą stosowane w sprawach bardziej skomplikowanych. Uchylono art. 517 i 519 k.p.c., które umożliwiały szybsze uprawomocnienie się orzeczenia, co należy ocenić negatywnie. Prawdą jest jednak, iż te przepisy nie były często stosowane, gdyż w badanych sprawach o stwierdzenie zasiedzenia nie znalazł się ani jeden przypadek ich zastosowania. Typowym kosztem ponoszonym w sprawach o nabycie własności przez zasiedzenie jest konieczność poniesienia wydatku w postaci ogłoszenia zgodnie z art. 609 k.p.c. W dwóch badanych sprawach wydano w tym przedmiocie po jednym postanowieniu.

Warto także wskazać wszystkie zastosowane przepisy w badanych sprawach, aby wykazać ogrom pracy sędziów.

³² A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98–124 KPC. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 156.

Zastosowane przepisy	Oznaczenie sprawy i ich liczba w nawiasie
art. 5 k.p.c.	21 (1 zarządzenie, dalej: z), 33 (2z), 44 (2z), 48 (1 nieoznaczona forma, dalej: n), 49 (1n, 1z), 50 (8n, 4z), 51 (3z, 9n), 90 (2z), 94 (6z, 1 postanowienie, dalej: p, 6n)
art. 9 k.p.c.	14 (1z), 50 (4z, 1n), 51 (2z), 90 (1z), 94 (2z)
art. 143 k.p.c.	14 (1z, 1p)
art. 149 k.p.c.	44 (1z, 1za, związane z apelacją, dalej: a, 1zsk, związane ze skargą kasacyjną, dalej: sk)
art. 174 k.p.c.	94 (3p)
art. 176 k.p.c.	48 (1p)
art. 177 § 1 k.p.c.	33 (1p), 94 (1p)
art. 178 k.p.c.	50 (1p)
art. 180 § 1 k.p.c.	94 (4p)
art. 181 k.p.c.	33 (1zs, stwierdzenie braku podstaw, dalej: s, 1p, oddalono wniosek o podjęcie), 50 (1p o podjęcie postępowania, 2zs)
art. 182 § 1 k.p.c.	33 (2p)
art. 199 k.p.c.	48 (1p), 52 (1p), 90 (1p)
art. 201 k.p.c.	14 (1z), 21 (1z), 33 (2z), 44 (4z), 48 (1z), 49 (1z), 50 (6z), 51 (1z), 52 (1z), 90 (2z), 94 (1z)
zarządzenie przerwy (brak przepisu)	50 (1z), 51 (1z)
art. 203 § 3 i 4 k.p.c.	50 (1z), 94 (1z)
art. 206 § 1 k.p.c.	14 (1z), 33 (2z), 49 (1z), 50 (4z, 1zu, uchylenie zarządzenia zarządzeniem, dalej: zu), 51 (1z), 52 (2z), 94 (3z)
art. 207 § 2 k.p.c.	33 (1z), 48 (2z), 49 (1zr, wydane przez referendarza sądowego, dalej: r), 51 (1z, 1p)
art. 208 k.p.c.	14 (5z), 21 (1z), 33 (14z, 1p, 1n), 44 (11z, 4n), 48 (8z, 2p), 49 (1zr, 9z, 3p), 50 (28z, 8p, 1n), 51 (13z, 9n, 2p), 52 (3z, 2zr, 1zu, 1p), 90 (5z), 94 (37z, 9p, 11n, 1pup, postanowieniem uchylono postanowienie, dalej: pup)
art. 212 k.p.c.	50 (1z), 51 (2z), 94 (2z)
art. 214 k.p.c.	33 (1p), 48 (2p), 49 (4p), 50 (7p), 51 (2p), 52 (1p), 94 (8p)
art. 219 k.p.c.	50 (2p)
zamknięcie rozprawy (niesprecyzowano)	14 (1n), 48 (2n), 49 (1n), 50 (2n), 51 (1n), 52 (1n), 94 (1n)
art. 232 k.p.c.	48 (1p), 51 (2p, 1z, 1n), 94 (2p, 2z)
dopuszczenie dowodu	14 (2p), 49 (4p), 50 (3p), 51 (4p), 94 (2p)
pominięcie dowodu	51 (1p)
art. 262 k.p.c.	14 (2z), 49 (2p), 50 (4z, 1p), 51 (2z, 1p), 94 (4p, 1z)
odwołano wezwanych świadków	50 (1z)
art. 279 k.p.c.	50 (1p)

art. 286 k.p.c.	50 (4p)
art. 288 k.p.c. w związku z art. 89 u.k.s.c.	50 (2p)
art. 292 k.p.c.	94 (2p, 1n)
oddalenie wniosku o przeprowadzenie oględzin	51 (1p)
art. 299 k.p.c.	49 (1p), 50 (1p), 51 (1p), 94 (1p)
oddalono dowód z przesłuchania uczestnika	14 (1p)
art. 308 k.p.c.	50 (2p)
art. 326 § 2 k.p.c.	14 (1p), 48 (1n), 49 (1p), 50 (1p), 94 (1p)
ogłoszenie orzeczenia	14 (1n), 48 (2n), 49 (1n), 50 (3n), 51 (2n), 52 (1n), 94 (4n)
art. 328 § 1 k.p.c.	44 (1m, postanowienia merytorycznego, dalej: m, 1sk), 48 (1 postanowienia dotyczącego kwestii procesowej i z urzędu, dalej: pcurz, 1m), 49 (1pcurzr), 50 (2pcurz, 1m, 1a), 51 (1m), 52 (1pcurzr, 1m), 90 (1pcurz), 94 (2pcurz, 1m)
art. 328 § 1 ¹ k.p.c.	14 (1n), 33 (2n), 44 (1n), 48 (1z), 49 (1z), 50 (1z), 51 (1z), 52 (1z), 94 (1n, 1ni, w innej sprawie, dalej: i)
art. 364 k.p.c.	14 (1n), 33 (2n), 44 (1n), 48 (1z), 49 (1z), 50 (1z), 51 (1z), 52 (1z), 90 (1n), 94 (1n, 1n przy innej sprawie załączonej)
oddalenie apelacji	44 (1p), 50 (1p)
oddalenie zażalenia	44 (1p)
odrzućcie zażalenia	33 (1p)
uchylenie postanowienia zaskarżonego zażaleniem	33 (1p)
odrzućcie skargi kasacyjnej	44 (1p)
art. 510 § 1 k.p.c. zwolnienie od udziału w sprawie	49 (1p)
art. 510 § 2 k.p.c. wezwanie do wzięcia udziału w sprawie	49 (1p), 51 (3p), 94 (2p)
art. 609 § 2 k.p.c.	14 (1p, 1z, 4n), 33 (3z, 1n), 48 (1p), 52 (1p)
art. 781 k.p.c.	49 (1n, 1z)
skierowane do konsulat	14 (1n)
wniosek o przedłużenie terminu na sporządzenie uzasadnienia zaakceptowany	49 (246z)
art. 1135 ⁵ k.p.c.	33 (1z)
art. 36 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece ³³	48 (1z)
orzeczenie z innej sprawy	33 (1p – o stwierdzenie nabycia spadku, dalej: sns), 94 (3psn, 1p)
delegacja dla sędziego	44 (1)
karta kwalifikacyjna orzeczenia	51 (1n), 52 (1z), 94 (1n)

³³ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2019, poz. 2204).

W Niemczech stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie dokonuje się również w postępowaniu nieprocesowym (*freiwillige Gerichtsbarkeit*) według postępowania wywoławczego (*Aufgebotsverfahren*)³⁴. Zasady ponoszenia kosztów są również podobne u naszych zachodnich sąsiadów. W § 80–85 niemieckiej ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i w sprawach sądownictwa dobrowolnego³⁵ uregulowano zasady ponoszenia kosztów także postępowania wywoławczego (433–484 FamFG)³⁶. Regulacja ta jest bardziej rozbudowana niż art. 520 k.p.c. i wyraźniej reguluje w § 81 FamFG możliwość obciążenia w całości lub w części kosztami w przypadku ewidentnego zawinionego działania, przedłużania postępowania lub fałszowania istotnych informacji. Jednak w razie braku podstaw do obciążenia kosztami jednego z uczestników sąd orzeka zgodnie z § 83 FamFG, obciążając uczestników kosztami sądami w równych częściach, a pozostawiając ich przy poniesionych kosztach pozasądowych w sprawie. W Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii nie istnieje postępowanie nieprocesowe, ale jest możliwe stwierdzenie nabycia własności przez zasiedzenie przed sądem³⁷. Warto jednak podkreślić, że w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych wprowadzono zasadę aktywnego zarządzania procesem przez sędziego, a także ograniczono zasadę ustności na rzecz pisemności, by zmniejszyć koszty i długotrwałość postępowania. Problemem wspólnym, jaki pojawia się w sprawach cywilnych w systemie kontynentalnym i anglosaskim, jest przeciążenie sądów i zmniejszająca się dostępność profesjonalnej pomocy prawnej wraz ze spadkiem wartości przedmiotu sprawy³⁸. Porównanie kosztów postępowania (zarówno sądowych, jak i adwokackich) w poszczególnych krajach prowadzi do stwierdzenia, iż polskie postępowanie jest najtańsze³⁹. Może się to jednak zmienić, jeśli ustawodawca będzie szedł w kierunku podwyższania kosztów postępowania tak jak w ostatniej nowelizacji⁴⁰.

³⁴ L.G. Ansberg, *Ersitzung eines Grundstücks*, „Neue Juristische Online Zeitschrift” 2002, s. 2053; D. Eickmann [w:] *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*, t. IV: *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, red. T. Rauscher, München 2010, s. 1791.

³⁵ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit vom 17. Dezember 2008 (BGBl. I S. 2586, 2587), dalej: FamFG.

³⁶ W. Schindler [w:] *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*, t. IV: *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, red. T. Rauscher, München 2010, s. 356.

³⁷ K. Lubiński, *Istota i charakter prawny działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym*, Toruń 1985, s. 64; J.A. Douglas, P.J. Hamill, E.R. Pollock, *Real Estate Law Digest*, Boston–New York 1991, s. 46–51; Batt v. Adams 11 May 2001 High Court of Justice Chancery Division, No. CH 2001 APP 010015.

³⁸ U. Kischel, *Comparative Law*, Oxford 2019, s. 290, 291; J. Zekoll [w:] *Comparative Law*, red. M. Reimann, R. Zimmermann, Oxford 2019, s. 1332, 1333.

³⁹ C. Hodges, S. Vogenauer, M. Tulibacka, *The Costs and Funding of Civil Litigation A Comparative Perspective*, Oxford–Portland 2010, s. 33–35, 368.

⁴⁰ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.).

Podsumowanie

Niniejsze badania empiryczne pokazały, że wciąż za małe są kompetencje referendarzy sądowych, by mogli oni w sposób znaczny odciążyć sędziów. Zwiększenie ich uprawnień i obowiązków, a także niezależności i ich liczby w sądzie jest kluczowe, by osiągnąć ten cel. Trzeba zatem zwiększać katalog spraw, które mogą prowadzić samodzielnie, jak również liczbę wydawanych przez nich postanowień i zarządzeń w toku innych postępowań, czyli m.in. w sprawach o nabycie własności przez zasiedzenie dotyczących nieruchomości. Również pozostała kadra sądowa mogłaby zostać lepiej wykorzystana, ogromny ciężar spoczywa bowiem na sędziach w zakresie zarządzania protokolantami czy asystentami sędziów. W tej kwestii można postulować rozszerzenie także ich uprawnień i obowiązków, zwłaszcza w obszarze kierowania zarządzeń do uczestników postępowania nieprocesowego. Te czynności nie są trudne, a pracochłonne i badanie np. kwestii, czy wszyć do akt pismo, czy zobowiązać uczestników do np. przedłożenia dowodu lub ustosunkowania się do opinii, słusznie mogą już dokonywać asystenci sędziego poprzez wydawanie zarządzeń. Warto rozszerzyć te uprawnienia na sekretarzy sądowych. Postulat ten dodatkowo uzasadnić można wysokimi kwalifikacjami tych osób. Inną kwestią wpływającą na spowolnienie rozpoznawanych spraw jest zbyt mała liczba zatrudnionych sędziów, referendarzy i innych pracowników w sądzie w stosunku do liczby spraw wpływających do załatwienia.

Wiele kwestii związanych z wyborem postanowienia czy zarządzenia nie zostało wyraźnie uregulowanych w k.p.c. Trzeba jednak postulować wydawanie zarządzeń w zakresie zobowiązań uczestników postępowania nieprocesowego np. do przedstawienia twierdzeń i dowodów, gdyż w ten sposób można odciążyć sędziów w ich pracy, zlecając ich sporządzenie asystentom sędziego. Niestety, jest to możliwe jedynie w takim zakresie, w jakim k.p.c. to dopuszcza. Nie jest to dopuszczalne w sytuacji, gdy konieczne jest rozstrzygnięcie o prawomocności orzeczenia. W tym przedmiocie najczęściej nie określa się formy (siedem razy) lub wydawane są zarządzenia (pięć razy), a powinno być wydane postanowienie z odrębną sentencją⁴¹. Wskazuje to wyraźnie na zbyt duże obciążenie pracą sędziów, co w konsekwencji skutkuje poszukiwaniem sposobów na szybsze i mniej pracochłonne załatwienie tej kwestii. Znacznie więcej błędów pojawia się w toku postępowania nieprocesowego niż w postanowieniach merytorycznych, co należy ocenić pozytywnie. Warto zwrócić uwagę na konieczność przesyłania wiadomości z art. 36 ust. 1 u.k.w.h., na posługiwanie się pojęciem rozprawy zamiast posiedzenia jawnego, gdyż nie są to synonimy.

W postanowieniach co do istoty sprawy należy postulować, aby w sposób bardziej wyraźny sądy pierwszej instancji orzekały, według jakiej zasady z art. 520 k.p.c. uczestnicy mają ponosić koszty postępowania nieprocesowego. W zakresie

⁴¹ Postanowienie SN z dnia 21 stycznia 1965 r., sygn. I CZ 101/65, OSNC 1966, nr 10, poz. 169.

kosztów należy postulować częstsze wykorzystywanie art. 520 § 3 k.p.c., gdyż tylko w ten sposób można zmotywować do działania uczestników postępowania nieprocesowego. Zwolnienie od kosztów sądowych nie jest nadmiernie wykorzystywane w postępowaniu, a w jednej badanej sprawie oddalono wnioski o ustanowienie dla uczestnika pełnomocnika z urzędu. Można również zauważyć, że niektóre przepisy znajdują zastosowanie praktycznie w każdej sprawie, np. zarządzenia mające na celu przygotowanie rozprawy. Inne zaś znajdują zastosowanie jedynie wyjątkowo, jak np. tymczasowe dopuszczenie do udziału w postępowaniu. Znaczenie więc przepisów k.p.c. jest różnych i można stwierdzić, że większość z nich ma incydentalne zastosowanie, jednak to w tych ostatnich częściej mogą wystąpić błędy wynikające z rozbieżności orzecznictwa. Środki zaskarżenia rzadko są wnoszone od postanowień merytorycznych i procesowych, powodują jednak znaczne przedłużenie postępowania. Oprócz tego wpływ na przewlekłość postępowania ma niewątpliwie ilość stosowanych przepisów k.p.c. i innych ustaw, gdyż im więcej trzeba ich zastosować do wyjaśnienia sprawy, tym dłużej trwa postępowanie. Poza tym znaczna liczba spraw wpływających do sądów uniemożliwia szybkie zakończenie sprawy ze względu na odległe terminy posiedzeń sądowych.

Bibliografia

- Ansberg L.G., *Ersitzung eines Grundstücks*, „Neue Juristische Online Zeitschrift” 2002.
- Blalock H.M., *Statystyka dla socjologów*, Warszawa 1977.
- Douglas J.A., Hamill P.J., Pollock E.R., *Real Estate Law Digest*, Boston–New York 1991.
- Eickmann D. [w:] *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*, t. IV: *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, red. T. Rauscher, München 2010.
- Epstein L., Martin A.D., *An Introduction to Empirical Legal Research*, Oxford 2014.
- Frankfort-Nachmias C., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań 2001.
- Górowski J., *Orzekanie o kosztach postępowania nieprocesowego* [w:] *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. I, Warszawa 2011.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz*, t. IV: *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016.
- Hodges C., Vogenauer S., Tulibacka M., *The Costs and Funding of Civil Litigation A Comparative Perspective*, Oxford–Portland 2010.
- Jabłoński M., Koźmiński K., *Odpowiedzialność majątkowa władzy publicznej względem obywateli. Badania empiryczne. Studia nad orzecznictwem*, Warszawa 2015.
- Jaworski S., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian*, Warszawa 2019,
- Kischel U., *Comparative Law*, Oxford 2019.
- Kosek M., *Powództwo prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego*, Warszawa 2016.
- Lapierre J., Jodłowski J., Resich Z., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2016.
- Lubiński K., *Istota i charakter prawny działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym*, Toruń 1985.
- Matczak M., Winczorek J. [w:] *Wykładnia konstytucji. Inspiracje, teorie, argumenty*, red. T. Stawecki, J. Winczorek, Warszawa 2014.

- Pietrzkowski H., *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2014.
- Raczkowska A. [w:] *Prawnicy i dziennikarze – współpraca, rywalizacja, manipulacja*, red. E. Łojko, Warszawa 2013.
- Schindler W. [w:] *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*, t. IV: *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, red. T. Rauscher, München 2010.
- Skowrońska-Bocian E., Warciński M. [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzkowski, Warszawa 2018.
- Telenga P. [w:] A. Jakubecki, J. Bodio, T. Demendecki, O. Marcewicz, M.P. Wójcik, *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–729*, Warszawa 2017.
- Zekoll J. [w:] *Comparative Law*, red. M. Reimann, R. Zimmermann, Oxford 2019.
- Zembrzusi T., *Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jako instrument dochodzenia od Skarbu Państwa naprawienia szkody wyrządzonej wydaniem orzeczenia sądowego w postępowaniu cywilnym*, „Studia Iuridica” 2007, nr XLVII.
- Zieliński A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017.
- Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98–124 KPC. Komentarz*, Warszawa 2019.

Streszczenie

Koszty sądowe oraz sposób prowadzenia postępowania nieprocesowego zostały omówione na przykładzie jedenastu rozpoznanych spraw o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości przed czterema sądami rejonowymi w: Warszawie (2), Żyrardowie oraz Skierniewicach. Celem badania empirycznego jest ustalenie zakresu wykorzystywanych przez sędziów przepisów oraz ich częstotliwości wykorzystania. W ten sposób wykazany został wpływ postanowień wydawanych w typowo procesowych sytuacjach, jak również zarządzeń przewodniczącego w ramach kierowania rozprawą na postępowanie nieprocesowe, w szczególności orzeczenie merytoryczne dotyczące nieruchomości. W tych sprawach brak możliwości uzyskania zwrotu kosztów postępowania nieprocesowego od innego uczestnika powoduje bierność wnioskodawcy i uczestnika, a w konsekwencji przeniesienie ciężaru prowadzenia postępowania dowodowego na sąd. Innym problemem jest także zwolnienie od kosztów sądowych i ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu dla osób ubogich.

Słowa kluczowe: koszty, opłaty sądowe, pomoc prawna z urzędu, zasiedzenie, nieruchomości, postępowanie nieprocesowe, badania empiryczne, postanowienia

DECLARATION OF PRESCRIPTION CONCERNING REAL ESTATE AND COSTS OF NON-CONTENTIOUS PROCEEDINGS IN THE EMPIRICAL RESEARCH

Summary

Court costs and way of conducting of the non-contentious proceedings is discussed on an example of 11 cases concerning declaration of prescription of real estate, which were recognized by 4 Districts Courts in: Warsaw (2), Żyrardów and Skierniewice. The aim of the empirical research is determining the scope of regulations, which are applied by judges and their frequency of use.

In that way the impact of decisions, which are issued in the typical procedural situations as well as presiding judge's orders within the framework of conducting trial is proved on the non-contentious proceedings especially substantive decision. In these cases lack of opportunity of refund the costs of the non-contentious proceedings causes applicant's and participant's passivity and, as a consequence, it transfers burden of conducting evidence proceedings on court. Another problem is also exemption of the court costs and appointing ex officio an attorney or legal advisor for poor people.

Keywords: costs, court fees, ex officio legal assistance, prescription, real estate, non-contentious proceedings, empirical research, decisions